

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Številka: 065-02-7/2022/11
Ljubljana, 11. 5. 2022

Državni svet Republike Slovenije je na 51. seji 11. 5. 2022, na podlagi 29. in 67. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20 in 123/20), sprejel naslednji

SKLEP

Državni svet se je seznanil z Zaključki posveta *Izvajanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost (LEADER/CLLD) danes in jutri* in na podlagi prvega odstavka 97. člena Poslovnika Državnega sveta poziva Vlado Republike Slovenije, da zaključke posveta prouči in se do njih opredeli.

Zaključki posveta se glasijo:

»Državni svet Republike Slovenije, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter Društvo za razvoj slovenskega podeželja so 20. aprila 2022, na pobudo Društva za razvoj slovenskega podeželja, organizirali posvet z naslovom *Izvajanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost (LEADER/CLLD) danes in jutri*.

Program Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost (LEADER/CLLD), predstavlja orodje pri spodbujanju skupnega lokalnega razvoja po pristopu »od spodaj navzgor«. Tovrsten pristop omogoča, da lokalno prebivalstvo z oblikovanjem lokalnih partnerstev oz. lokalnih akcijskih skupin (LAS) aktivno odloča o prednostnih nalogah in razvojnih ciljih lokalnega območja. Obstaja ocena, da bo izvajanje pristopa LEADER/CLLD v programskem obdobju 2021–2027, za katerega tečejo intenzivni dogovori o izvajanju skupne kmetijske in kohezijske politike, eden ključnih mehanizmov za sofinanciranje lokalnega razvoja.

Medtem ko je v Državnemu svetu leta 2018 izveden posvet s podobno tematiko pomembno prispeval k izboljšanju pogojev za izvajanje programa in učinkovitejšemu doseganju zastavljenih ciljev, je bil namen tokratnega posveta predstaviti rezultate dosedanjega izvajanja pristopa LEADER/CLLD, vlogo lokalnih akcijskih skupin pri skladnem teritorialnem razvoju ter odmevnejše projekte lokalnih akcijskih skupin v pretekli finančni perspektivi, ki bi si zaradi svojega poslanstva zaslužili višje mesto med slovenskimi razvojnimi prioritetami. Ob predstavljenih dosedanjih dosežkih izvajanja LEADER/CLLD je bil cilj posveta, da se na podlagi pridobljenih izkušenj pravočasno izognemo napakam pri pripravi dokumentov in izvajanju pristopa LEADER/CLLD v programskem obdobju 2021–2027 ter oblikujejo priporočila za pospešitev črpanja evropskih sredstev v programskem obdobju 2021–2027.

* * *

Posvet sta povezovala predsednik Komisije Državnega sveta za lokalno samoupravo in regionalni razvoj in župan občine Ivančna Gorica Dušan Strnad ter predsednik Društva za razvoj slovenskega podeželja mag. Roman Medved.

Uvodoma so udeležence posveta pozdravili predsednik Državnega sveta Alojz Kovšca, državni sekretar na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Anton Harej, evropski poslanec Franc Bogovič ter predsednik Društva za razvoj slovenskega podeželja mag. Roman Medved.

V osrednjem delu posveta sta rezultate izvajanja pristopa LEADER/CLLD in priprave na novo finančno perspektivo predstavila državni sekretar na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Anton Harej (na primeru Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) ter Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo (ESPR)) in mag. Josip Mihalic iz Službe Vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko (na primeru Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR)). Vlogo lokalnih akcijskih skupin (LAS) pri skladnem teritorialnem razvoju so predstavili Tomaž Cunder iz Kmetijskega inštituta Slovenije (LEADER v prostoru in času), prof. dr. Irma Potočnik Slavič s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Prepoznavnost programa LEADER v lokalnem okolju) in direktor Prleške razvojne agencije Goran Šoster (Slovenski LEADER v evropski perspektivi). Odmevnejše projekte LAS iztekajoče se finančne perspektive so predstavili predsednica Kulturno umetniškega društva Popotovanje Frana Levstika Čatež Mija Benedičič (Čateški škrebli in prgišče sonca/EKSRP), direktorica Zavoda za turizem, kulturo, šport in mladino Metlika dr. Marjetka Pezdirc (Hiša dobrot Bele krajine/ESRR), direktor zasebnega zavoda SARA VURI Dušan Jesenšek (Ocenjevanje ribjih izdelkov – projekt sodelovanja/ESPR) ter mag. Danijela Kocuvan iz TOTI LAS (Jem domače, jem drugače! – projekt sodelovanja/EKSRP).

V zaključnem delu so na podlagi dosedanjih izkušenj svoja mnenja, predloge in priporočila za nadaljnje izvajanje pristopa LEADER/CLLD podali direktor Razvojne agencije Sora Gašper Kleč, predsednica Odbora za evropske zadeve pri Združenju mestnih občin Slovenije Saša Heath-Drugovič ter predsednik Društva za razvoj slovenskega podeželja mag. Roman Medved.

I)

Iz uvodnih predstavitev in razprav izhajajo naslednje **ugotovitve**:

- Evropska kmetijska politika od 90-ih let naprej čedalje bolj poudarja pomen razvoja podeželja, ki ni samo območje kmetij in obdelovalnih kmetijskih površin, ampak je čedalje bolj iskan prostor za poselitev ljudi, ki iščejo kakovostno življenje.
- Pristop LEADER ni samo del skupne kmetijske politike, ampak je del celovitega regionalnega pristopa, povezanega s pametno specializacijo, digitalizacijo in pristopom CLLD. Je orodje, ki lahko spremeni negativni trend upadanja podeželske populacije. CLLD kot nadgradnja LEADER ponuja priložnost in komplementarni razvoj ter skupaj s pristopom LEADER najučinkoviteje naslavlja izzive skladnega teritorialnega razvoja podeželja. S povezovanjem in postavljanjem skupnih ciljev lokalnega območja lahko dosežemo bolj kakovostno prihodnost podeželja. Čeprav je program LEADER v primerjavi z drugimi evropskimi instrumenti v proračunskem smislu bolj obroben, je zelo pomemben za vitalnost evropskega podeželja.

- Evropska komisija prepoznava program LEADER kot evropsko pomemben program, katerega posebnost je kombinacija pretoka pobud »od spodaj navzgor« in nadzor »od zgoraj navzdol«. Tudi Evropsko združenje lokalnih akcijskih skupin (ELARD) ga prepoznava kot izjemen prispevek za uravnotežen in trajnostni razvoj evropskega podeželja. Za izvajanje programa LEADER kot evropske inovacije obstaja velik interes tudi med državami izven območja EU (države Zahodnega Balkana, črnomske države, države v Afriki in Južni Ameriki, Kitajska).
- V okviru 30. letnega izvajanja pristopa LEADER ima Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EKSRP) v večini držav članic EU pomembno vlogo, saj je pogosto največji teritorialno usmerjen sklad. V program CLLD kot nadgradnjo LEADER se vključujejo še ostali evropski strukturni skladi (Evropski sklad za regionalni razvoj/ESRR in Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo/ESPR ter v mnogo državah tudi Evropski socialni sklad/ESS), izvaja pa se ga v enajstih državah članicah EU, med njimi tudi v Sloveniji.
- Na območju EU deluje več kot 3000 lokalnih akcijskih skupin (LAS), ki pokrivajo 80 % evropskega ozemlja. Njihove aktivnosti so nagovorile 30 % celotnega evropskega prebivalstva (oz. okoli 200 mio ljudi) ter izvedle več kot 1 milijon projektov. Pri tem so bile strategije lokalnega razvoja osnova za javno in zasebno financiranje investicij v višini prek 40 milijard evrov.
- Na evropski ravni predstavlja leto 2006 prelomnico za program LEADER, saj se je obseg evropskih in nacionalnih sredstev močno povečal, istočasno so se določila bistveno bolj kompleksna in zapletena pravila izvajanja nadzora nad porabo javnih sredstev, kot je to veljalo pred tem. Zato je uresničevanje sedmih izvornih temeljnih načel programa LEADER, ki usmerjajo razvoj podeželskih območij, izjemno zahtevno delo.
- V Sloveniji so se pred njenim vstopom v EU uspešno izvajali programi celovitega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV), ki pomenijo zamatke programov LEADER/CLLD. Gre za gibanje, ki je sprožilo razvoj lokalnih območij in izpostavilo pomen tvornega sodelovanja lokalnih skupnosti, prebivalcev območij in drugih razvojnih deležnikov.
- V finančni perspektivi 2007–2013 je bilo v okviru LEADER prek EKSRP ustanovljenih 33 lokalnih akcijskih skupin, ki so pokrile 95,4 % teritorija Slovenije ter 64,9 % slovenskega prebivalstva, vsaka pa je v povprečju delovala na območju 586,2 km² (najmanjša 64, 5 km in največja 1811,4 km²). V program je bilo vključenih 201 občin, pri čemer je bil povprečni koeficient območja posamezne LAS 1,03 (od 0,7 v LAS Goričko do 1,82 v LAS JZ del Severne Primorske). Izvedle so več kot 1400 projektov v vrednosti 30,7 mio evrov na področju turizma, usposabljanja in izobraževanja, kulturne dediščine, obnove vasi. V tem obdobju se je v okviru CLLD pristopa in prek ESPR izvajal ukrep Trajnostni razvoj ribiških območij, kjer je delovala ena obalna ribiška lokalna akcijska skupina, ki je izvedla prek 20 projektov (diverzifikacija v višini skoraj 3 mio evrov). To so bili začetki prepoznavanja vsebin, ki naslavljajo pomen razvoja ribištva in pomorstva v Sloveniji, sodelovanja in povezovanja deležnikov, iskanja razvojnih možnosti turizma na podeželju, dodane vrednosti kulturne dediščine.

- V finančni perspektivi 2014–2020 se je izvajanje skupnega pristopa LEADER/CLLD financiralo s sredstvi EKSRP in ESPR ter dodatno še Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), pri čemer so bile ustanovljene tri dodatne lokalne akcijske skupine (LAS), tako da je 37 LAS pokrilo 98 % teritorija Slovenije ter 72,5 % prebivalstva. V programe LEADER je bilo vključenih vseh 212 občin, povprečni koeficient razvitosti območja LAS pa je bil 1 oz. 0,7 na območju LAS Goričko in 1,25 na območju LAS Za mesto in vas. LAS so izvedle projekte v vrednosti več kot 110 mio evrov (67, 6 mio evrov iz EKSRP in 7,7 mio iz ESPR). Ključen izziv je bilo povezovanje vseh treh evropskih strukturnih skladov in priprava skupne uredbe CLLD (Uredba o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v programskem obdobju 2014–2020), s katero se je skušalo čim bolj poenotiti pravila različnih skladov na določenih podukrepih ter uvesti poenostavljene oblike stroškov (npr. uveljavljanje stroškov dela). Ob tem se je izvajalo redno in odprto komunikacijo med posameznimi organi na horizontalni in vertikalni ravni (med organi upravljanja, evropskimi institucijami, lokalnimi akcijskimi skupinami in drugimi deležniki).
- Prostorska reorganizacija lokalnih akcijskih skupin med programskima obdobjema 2007–2013 in 2014–2021 se je odvijala pretežno v zahodni, južni in SV Sloveniji, pri čemer se je na novo reorganiziralo pet LAS (13,5 %), površina območja se je povečala pri sedmih LAS (18,9 %) in zmanjšala pri osmih LAS (21,6), pri sedemnajstih LAS (45 %) pa se površina območja ni spremenila.
- Le tri države EU namenjajo posamezni lokalni akcijski skupini manj sredstev EKSRP kot Slovenija, ki je tudi edina, ki je za sofinanciranje izvajanja pristopa LEADER/CLLD izbrala kombinacijo sredstev EKSRP, ESRR in ESPR. Medtem ko druge države vključujejo tudi Evropski socialni sklad (ESS), pa se je v Sloveniji razvila praksa, še posebej od leta 2006 naprej, da se velik del sredstev EKSRP namenja tudi za socialno občutljive teme in socialno ranljivim skupinam, čeprav to ni izvorno poslanstvo tega sklada.
- Slovenski akterji programa LEADER/CLLD so v okviru evropske perspektive prepoznani kot aktivni in zaželeni partnerji, ki zgledno sodelujejo. Slovenski LEADER/CLLD je v evropski perspektivi ocenjen kot povprečen, skromen in zanesljiv, medtem ko je evropski LEADER/CLLD v slovenski perspektivi ocenjen kot nadpovprečen, nedosegljiv in vizionarski.
- Kot izhaja iz spletne raziskave v okviru evropskega projekta TELI2 (2016–2017) med 169 lokalnimi akcijskimi skupinami iz šestih partnerskih držav (Irska, Poljska, Hrvaška, Portugalska, Romunija, Slovenija), so slovenske lokalne akcijske skupine soglašale, da ima LEADER/CLLD na slovenskem podeželju pomembne učinke, ki so prebivalcem pogosto skriti oz. jih ne prepoznavajo dovolj dobro. Kot ugotavljajo, so partnerstva in njihova trajnost ključna za uspeh projektov LEADER/CLLD, pri čemer je pomembno, da partner vključi različne ciljne skupine in da je zagotovljena pokritost območja LAS. Povečuje se odmevnost LEADER/CLLD zaradi boljšega obveščanja na ravni LAS in občin (digitalne platforme in tiskani mediji). Projekti LEADER/CLLD se pogosto prikazujejo v lokalnih in regionalnih časopisih, na državni ravni pa je njihova promocija bolj skromna.
- Izvajalci LEADER/CLLD projektov zaznavajo, da programi LEADER/CLLD prispevajo k ozaveščanju ljudi o njihovi dediščini, povezovanju partnerjev med

občinami, k aktiviranju podeželskega prebivalstva in sodelovanju, izboljšanju dostopnosti javnih storitev in javnih sredstev za investicije na podeželju, pridobivanju znanj, izvajanju razvoja od spodaj navzgor, kreptivi lokalne identitete, izvajanju uspešnih projektov, vključno s projekti sodelovanja med LAS.

- V modelu LEADER/CLLD, ki je soroden v večini LAS v Sloveniji, se aktivirajo javne ustanove (osnovne šole, vrtci, srednje šole, razvojne agencije, izpostave kmetijskih svetovalnih služb, zbornice za obrtništvo in drobno podjetništvo, muzeji in institucije s področja varovanja narave, kulturne dediščine in okolja ter turizma) in številna društva (športna, kulturna, turistična, strokovna), manj pa se vključujejo podjetniki (kmetje, samostojni podjetniki, mala podjetja, zadruga in socialna podjetja). V njem imajo pomembno vlogo občine, ki so običajno prijaviteljice projektov.
- Eno ključnih načel pristopa LEADER/CLLD je povezovanje, kar se izraža v prijavah projektov, v katerem sodelujeta dva partnerja. Več sodelovanja je opaziti med javnimi ustanovami – občinami, med javnimi ustanovami in podjetniki ter med občinami in društvi, manj pogoste pa so povezave med društvi in podjetniki. V zadnjem obdobju je spodbudno, da prihaja tudi do tri in večpartitnih povezav, ki so z vidika upravljanja projektov bolj kompleksna, vendar vsebinsko bogatejša. Več sodelovanja je med občino, javno ustanovo in podjetniki, med javno ustanovo, občino in društvi, pri tem pa aktivnejšo vlogo večkrat prevzamejo LAS.

Odmevnejši projekti lokalnih akcijskih skupin v programskem obdobju 2014–2020

- Projekt *Čateški škrebli in prgišče sonca* (ŠKREBL pomeni star čateški izraz za suho sadje), ki je bil sofinanciran s sredstvi Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, je v letih 2018 in 2019 izvedlo KUD Popotovanje Frana Levstika Čatež (član LAS STIK) skupaj s partnerji (Krajevna skupnost Čatež, Turistično društvo Čatež, CŠOD – Dom Čebelica Čatež in kmetijo Zupančič) in je bil zastavljen kot odziv na izumiranje in krčenje sadnih dreves na nekoč znanem sadjarskem območju, kjer so sadovnjaki zaradi zahtevnih poljedelskih pogojev predstavljali pomemben vir prehrane poleti in tudi pozimi, ko se je sadje sušilo v nekdanjih brezdimnih vaških sušilnicah. S projektom ŠKREBLNI, katerega ideja temelji na skoraj pozabljenih škreblnih, sadjarstvu in zeliščarstvu, se je želelo ustvariti zanimive avtohtone tržne ter turistične produkte, ki bi pripomogli k ponovni prepoznavnosti Čateža kot privlačne turistične destinacije. Prek projekta se je s sredstvi Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja investiralo v pester izobraževalni program s področja pridelave in predelave sadja ter zeliščarstva ter dopolnilni izobraževalni program v CŠOD Dom Čebelica, izdala strokovna knjiga o zgodovini tradicije sušenja sadja na Dolenjskem, oblikovala nova lokalna produkta Čateški škrebli (mešanica suhega sadja) in Prgišče sonca (čajna mešanica) ter turističen produkt Ogled delovanja tradicionalne sadne sušilnice, opremila učilnica za izobraževanje in druženje ter vzpostavil festival suhega sadja Škreblfest, ki predstavlja tradicionalno kulturno-turistično prireditev. Projekt je osnovan na inovativnem partnerstvu lokalne skupnosti, društva, kmeta oz. kmetije in izobraževalne ustanove ter s svojimi produkti zagotavlja ohranjanje kulturne in naravne dediščine ter varovanje okolja. Eden od posrednih učinkov projekta je, da projektni partner KS Čatež vsakemu novorojenčku podari sadiko sadnega drevesa. Z medgeneracijskim sodelovanjem pri snovanju in realizaciji festivala

suhega sadja ter na področju izobraževanja je projekt pripomogel k izboljšanju kakovosti življenja, novi produkti pa prispevajo tudi k prepoznavnosti Čateža kot turistične destinacije.

- Projekt *Hiša dobrot Bele krajine*, ki je bil financiran s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj, so izvedli Občina Metlika kot vodilni partner ter Turistično društvo Vigred in Društvo vinogradov Metlika, od 1. 7. 2020 pa z njim upravlja Zavod za turizem, kulturo, šport in mladino Metlika. Najprej se je v zgodovinskem jedru Metlika uredil prodajno promocijski center in v njem vzpostavila mreža ponudnikov lokalnih dobrot ter izvedle komunikacijske aktivnosti v smislu ozaveščanja in promocije, v nadaljevanju pa je občina prenesla upravljanje Hiše dobrot Bele krajine na zavod. Slednji je trajnostno naravnani projekt lokalne samooskrbe nadgradil z vsebinami delovanja zavoda, to je turizem, kultura in mladina, ter razširil mrežo ponudnikov z območja Metlike, Semiča in Črnomlja na 67, povečal število prodajnih artiklov na 620, pomagal ponudnikom pri nastopanju na trgu s strategijo promocije in celovito grafično podobo z belokranjskim motivom hrušk, jabolk in sliv, uredil spletno stran in spletno prodajo. Javni zavod skuša z javnimi sredstvi spodbujati ponudnike, da še naprej opravljajo družinsko dejavnost in k sodelovanju pritegnejo tudi ostale člane družine, pri čemer promovirajo tudi vsakega ponudnika posebej prek ciljno usmerjenih akcij (prek spletnih omrežij, promocijske akcije, nagradne igre, itd.). Prav tako sta bila v sklopu širitve koncepta Hiše dobrot Bele krajine doslej oblikovana dva turistična produkta (E-mobilna Metlika in Metliška pustolovščina), saj se želi hišo kot postojanko vključiti v širšo turistično ponudbo kraja. Poleg tega se je Hiša dobrot Bele krajine nadgradila z dodatnim CLLD projektom Inkubator veščin, in sicer z ureditvijo prostorov s kuhinjo, ki na eni strani omogočajo izvedbo kuharskih delavnic in promocijo zaščitene jedi belokranjske pogače, na drugi strani pa ponudnikom Hiše dobrot Bele krajine zagotavljajo prostor, kjer lahko v sodelovanju z mladimi pripravljajo svoje foto/video vsebine. Cilj Hiše dobrot Bele krajine je, da se opolnomoči ponudnike in ozavesti ljudi o pomenu lokalne samooskrbe in spodbuja lokalno prebivalstvo, da kupuje lokalne pridelke in na ta način krepi lokalno gospodarstvo in povečuje možnosti, da tovrstne iniciative v prihodnje ne bodo več potrebovale podpore z javnimi sredstvi.
- Uspešno zaključen projekt *Ocenjevanje ribjih izdelkov* je bil sofinanciran s sredstvi Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo (ESPR) ter je trajal od 18. 9. 2018 do 30. 1. 2020 na območju treh celinskih lokalnih akcijskih skupin (LAS Dolina Soče - nosilec projekta, LAS Gorenjska košarica in LAS Posavje-projektna partnerja). Projekt sodelovanja je nastal zaradi dodane vrednosti individualnim projektom in možnega povezovanja ključnih akterjev na širšem območju, ki so tako dobili priložnost za nove tržne poti, skupno promocijo ter skupen nastop na trgu, poleg tega so ponudniki ribjih izdelkov lahko sodelovali z drugimi deležniki, kot so ribogojnice, restavracije, vrtci, šole, potrošniki, itd. Glede na to, da povprečni slovenski potrošnik kupi večino rib v velikih trgovskih centrih, kjer pa domači ponudniki ribjih izdelkov zaradi majhnosti in razdrobljenosti ter posledično višje prodajne cene ribjih izdelkov težje konkurirajo, je bil projekt usmerjen v dvig prepoznavnosti kakovosti domačih ribjih proizvodov in s tem v večjo proizvodnjo in prodajo lokalne ribe. Cilj projekta je bil tako vzpostaviti sistem ocenjevanja in preverjanja kakovosti ribjih izdelkov za proizvajalce in potrošnike, zdravo tekmovalnost med proizvajalci in povečanje nabora ribjih izdelkov, dati potrošnikom nove ideje za pripravo ribjih jedi ter tako povečati uživanje rib in ribjih

izdelkov v Sloveniji. Pri tem je bil cilj, da bi ljudje za višjo kakovost bili pripravljeni plačati več oz. da bi prepoznali, da višja cena pomeni večjo kakovost. Da bi dosegli zastavljene cilje, so sodelujoče lokalne akcijske skupine izvajale številne skupne aktivnosti in pri tem izdelale celovito grafično podobo; enajst njihovih članov se je na Biotehnični fakulteti Univerze v Ljubljani usposobilo za senzorično ocenjevanje ribjih izdelkov; enajst proizvajalcev je na ocenjevanju ribjih izdelkov prejelo 9 zlatih, 37 srebrnih in 3 bronasta priznanja; izdelana je bila biokemična analiza za šest različnih ribjih izdelkov; izvedena je bila strokovna ekskurzija na avstrijskem Koroškem, kjer imajo že vzpostavljen sistem preverjanja in ocenjevanja kakovosti ter trženja lokalnih ribjih izdelkov; izvedenih je bilo več kot 20 kuharskih delavnic na temo postrvi v vrtcih, restavracijah in za splošno javnost; pripravili so izobraževalen film o ribjih vrstah in izdali izobraževalno gradivo (knjižica receptur Jedi iz postrvi ter knjižica Zdrav kot riba-od ribogojnice do krožnika) ter promocijski material.

- *Projekt Jem domače, jem drugače!*, ki je bil sofinanciran s sredstvi Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in je trajal od 1. 1. do 31. 12. 2018, je bil uspešno zaključen projekt sodelovanja petih lokalnih akcijskih skupin (TOTI LAS-nosilec projekta in LAS Lastovica, LAS Bogastvo podeželja, LAS Dobro za nas ter LAS Obsotelje in Kozjansko-projektne partnerice) iz dveh regij oz. 22 občin ter je zajel 234.000 prebivalstva. LAS so se pri izvajanju projekta osredotočile na štiri ciljne skupine: lokalne ponudnike, otroke, lokalno prebivalstvo ter starše. Lokalne akcijske skupine so za lokalne ponudnike izoblikovale izobraževalne module (celovita grafična podoba, trženje, prodaja, promocija, oblikovanje zgodbe, javno nastopanje), v sklopu katerih so pridobili nova znanja in izkušnje; izvedle individualna svetovanja in za vsakega lokalnega ponudnika posebej oblikovale individualni akcijski načrt, ob tem pa so lokalnim ponudnikom odprle široke možnosti za prodajo in promocijo na številnih dogodkih ter jim na ta način omogočile večjo prepoznavnost v lokalnem okolju. S ciljem krepitve odnosa otrok do lokalno pridelane in zdrave hrane je bilo v 31 vrtcih in osnovnih šolah izvedenih 52 kuharskih delavnic za 730 otrok, ki so jih izvajale članice Društva kmečkih žena in znani športniki, istočasno pa so sodelujoče v projektu na 12 ločenih dogodkih, kamor so bili povabljeni tudi lokalni ponudniki, 140 staršev teh otrok ozaveščale o pomenu lokalne hrane z namenom spreminjanja nakupovalnih in prehranjevalnih navad. Projekt je dosegel lokalno prebivalstvo prek številnih promocijskih aktivnosti (npr. zloženke, plakati, promocijske papirnate vrečke, majice, animirani film), medijskih objav v lokalnih občilih in novinarske konference ob začetku in zaključku projekta ter sodelovanja na dobro obiskanih tradicionalnih dogodkih v občinah z območja sodelujočih LAS (npr. Dobrote slovenskih kmetij, Praznik kozjanskega jabolka, Svečinski praznik, Podobe bistriških domačij, Pozdrav jeseni v Staršah). Velika dodana vrednost projekta je bila tudi racionalna poraba sredstev, s projektom pa so sodelujoči presegli zastavljene kazalnike ter dosegli multiplikativne učinke na širšem območju in povečali prepoznavnost lokalne ponudbe in prodaje lokalnih produktov. Vsi sodelujoči ob zaključku projekta ugotavljajo, da je eno leto prekratko obdobje in si tudi v prihodnje želijo tovrstnega sodelovanja.

Priprave na novo programsko obdobje 2021–2027

Pristop LEADER/CLLD v okviru EKSRP in ESPRA

- Izvajanje ukrepa CLLD za Evropski sklad za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo (ESPRA) ne bo obvezno oz. se bo CLLD izvajal samostojno (ločene in samostojne LAS za ribištvo). Kot pojasnjujejo na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Slovenija v CLLD prepoznava veliko priložnost in načrtuje za njegovo izvajanje okoli 12 mio evrov oz. 40 % sredstev celotnega operativnega programa za pomorstvo in ribištvo, kar je posebnost med državami EU. Ta višina je sicer še predmet pogajanj z EK, vendar Slovenija meni, da je tak pristop primeren in ugoden za slovenske partnerje, ki si tovrstna sredstva želijo nameniti za nove rešitve v akvakulturi. Predlaga se, da se ukrep izvaja na območju celotne Slovenije, pri čemer morajo LAS izpolnjevati zahtevane pogoje (npr. usposobljenost in ustrezna sestava partnerjev). Predvideva se, da bi bilo do teh sredstev upravičenih šest LAS (ena obalna in pet celinskih, kjer je prisotna reprezentativna količina sektorja akvakulture). Vsebine projektov ostajajo podobne iz preteklega programskega obdobja: modro gospodarstvo, krožno gospodarstvo, biodiverziteteta, pametna specializacija, pri čemer je treba upoštevati strateške dokumente EU (npr. Evropski zeleni dogovor, Strategija od vil do vilic, Strategija za biotsko raznovrstnost). Stopnja sofinanciranja (50 do 100 %) je odvisna od doseganja stopnje kazalnikov (nova delovna mesta, ohranjanje delovnih mest, nova podjetja, število oseb, ki imajo koristi od operacij, sodelovanje med deležniki).
- LEADER - kot del skupnega pristopa LEADER/CLLD z Evropskim skladom za regionalni razvoj - se bo izvajal prek treh podukrepov, in sicer se bodo sredstva zagotavljala za a) pripravo strategij lokalnega razvoja za novo programsko obdobje, ki jih morajo pripraviti LAS in njihovi partnerji; b) financiranje do 100 % upravičenih stroškov delovanja LAS (zagotavlja finančno vzdržnost) ter c) finančno podporo (do 80 %) za izvajanje operacij, vključno z operacijami sodelovanja. Novost v novi finančni perspektivi je, da bo tudi strošek iz naslova DDV upravičen, če je to strošek partnerja. Javni poziv za izbor novih LAS je preveden v drugi polovici 2022, organ upravljanja pa bo 2023 potrdil strukturo LAS. Trenutno načrtovana vrednost za LEADER je okoli 44,4 mio evrov, kar je več kot obveznih 5 % sredstev celotnega Strateškega načrta SKP 2023–2027.
- Pristop LEADER, ki zahteva sodelovanje in povezovanje partnerjev na vseh ravneh teritorialnega razvoja, pomeni veliko priložnost za dodatno bogatitev in nadgraditev vsebin izvedenih investicij v kulturno dediščino na podeželju, saj zgolj obnova kulturne dediščine ne zadošča. S tega vidika je zelo pomembna komplementarnost izvajanja investicij v okviru pristopa LEADER/CLLD z izvajanjem evropske kohezijske politike.
- Koncept Pametnih vasi kot vključujoč inovativen razvojni pristop razvoja podeželja poudarja digitalno komponento ter nudi podeželskim območjem, tudi v sinergiji s pristopom LEADER/CLLD, nove razvojne vsebine in priložnosti.

Pristop LEADER/CLLD v okviru ESRR

- Za pobudo CLLD, ki naslavlja en specifični cilj v okviru kohezijske politike, se predvideva okoli 30 mio (evropskih) evrov. Pri pripravi Sporazuma o partnerstvu med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2021–2027 ter programa, ki določa usmeritve, vsebine in finančna sredstva, so se na Službi Vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko soočili s kar nekaj izzivi, še posebej v bolj razviti

Zahodni kohezijski regiji, saj je treba sredstva kohezijske politike (ESRR) osredotočiti na ključna naložbena oz. prednostna področja, ki jih podpira Evropska komisija – prvi dve prednostni področji naslavljata inovativnost in pametno gospodarstvo ter okoljske tematike. S tega vidika je zelo malo prostora za preusmerjanje sredstev na druge razvojne politike.

- Zaradi razvojnih razlik med Zahodno kohezijsko regijo in Vzhodno kohezijsko regijo bo v novem programskem obdobju stopnja sofinanciranja upravičenih stroškov za investicije iz evropskih skladov različna: Zahodna kohezijska regija bo upravičena do 40 % sofinanciranja upravičenih stroškov iz evropskih skladov, Vzhodna kohezijska regija ohranja dosedanjo 85 % stopnjo sofinanciranja. S ciljem izenačitve stopnje financiranja v obeh kohezijskih regijah bo Služba Vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko predlagala, da bo deležnikom Zahodne kohezijske regije (v primeru pobude CLLD so to male entitete, ki imajo manjšo finančno sposobnost) zagotovljeno nacionalno sofinanciranje, da ne bi nastale razlike v izvajanju pristopa CLLD v obeh kohezijskih regijah.
- Za izvajanje evropske kohezijske politike v novem programskem obdobju, še posebej pristopa CLLD, je bilo sprva predvideno vključevanje tudi sredstev Evropskega socialnega sklada, vendar je bilo z vidika potrebe po poenostavitvah in enotnih pravilih, ki veljajo za deležnike pri izvajanju CLLD, ugotovljeno, da bi lahko le s sredstvi ESRR naslovili tudi socialne vsebine in zato ni potrebe po vključevanju ESS. Z uporabo le enega sklada in s tem nabora enotnih pravil za potrjevanje, spremljanje, vrednotenje projektov ter izplačil se lahko pokrije širši nabor vsebin, tudi vsebin, ki so sicer v domeni Evropskega socialnega sklada. Na Službi Vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko ocenjujejo, da lahko ESRR naslovi številne vsebine, obenem pa se ohrani poenostavljen sistem izvajanja pristopa CLLD.

II)

Na podlagi predstavitev in razprav so bili oblikovani naslednji **z a k l j u č k i**:

I. Napredek pri izvajanju pristopa LEADER/CLLD v času od zadnjega posvetovanja 2018:

1. Program LEADER/CLLD je v zadnjem obdobju dosegel napredek in lokalne akcijske skupine (LAS) so pomembno prispevale k razvoju podeželja.
2. LAS so povezovalce razvojnih akterjev na podeželju in s pristopom »od spodaj navzgor« prinašajo v lokalni prostor veliko inovativnih rešitev.
3. LEADER/CLLD s svojo odprtostjo omogoča izvajanje projektov na različnih področjih, od kmetijstva, lokalne samooskrbne, medgeneracijskega sodelovanja, socialnih vsebin do zagotavljanja novih delovnih mest, turizma, kulturne dediščine, itd., ter prek uresničevanja številnih izzivov sledi dejanskim potrebam lokalnega okolja.
4. Ob pomembnem prispevku programa LEADER/CLLD za razvoj slovenskega podeželja in vlogi LAS v tem procesu se izvajalci še zmeraj srečujejo z odprtimi

vprašanji, ki otežujejo izvajanje in zmanjšujejo dejanski pomen programa LEADER/CLLD v lokalnem okolju, in sicer:

- sedanji pogoji sofinanciranja so »prilagojeni« javnemu sektorju, kar se odraža v vsebini projektov in kakovosti partnerstev v projektih;
- neusklajenost in nepovezljivost evropskih skladov (vsak ima svoja pravila), ki sodelujejo v instrumentu CLLD, otežuje doseganje postavljenih ciljev CLLD;
- ob veliki administrativni zahtevnosti izvajanja projektov se (pre)večkrat postavlja vprašanje stroškov in koristi (cost and benefit) izvajanja programa CLLD (npr. v primeru Evropskega sklada za regionalni razvoj se preveč časa porabi za usklajevanje zaradi nekaj centov).

II. Priporočila za izvajanje pristopa LEADER/CLLD v naslednjem programskem obdobju 2021–2027:

1. Doseženi dosednji rezultati izvajanja programa LEADER/CLLD, ki izkazuje velike pozitivne in multiplikativne učinke pri uresničevanju razvojne vizije slovenskega podeželja ter pri tem omogoča uresničevanje raznolikih projektov v skladu s potrebami lokalnega okolja in njenih prebivalcev, kažejo, da bi morali tovrstnemu programu v prihodnjem programskem obdobju nameniti višje mesto na lestvici slovenskih razvojnih prioritet.
2. Z namenom čim prejšnjega začetka izvajanja pristopa LEADER/CLLD in boljše pripravljenosti na prihodnje razvojne izzive je treba zagotoviti pravočasno oz. čimprejšnjo pripravo in sprejetje strateških in izvedbenih dokumentov za črpanje sredstev v programskem obdobju 2021–2027 ter njihovo usklajevanje med vsemi deležniki na nacionalni ravni. Prav tako naj se pravočasno potrdijo strategije lokalnega razvoja in s tem omogoči čim prejšnje delovanje lokalnih akcijskih skupin ter začetek izvajanja projektov.
3. Pri oblikovanju pravil za izvajanje programa CLLD je treba zagotoviti večjo usklajenost med posameznimi evropskimi skladi (Evropski sklad za kmetijstvo in razvoj podeželja, Evropski sklad za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo, Evropski sklad za regionalni razvoj ter v primeru vključitve tudi Evropski socialni sklad) na področju upravičenosti do sofinanciranja in predvsem na področju upravičenih stroškov in dokazovanja nastalih stroškov.
4. S ciljem večje dostopnosti in prepoznavnosti programa LEADER/CLLD v slovenskem prostoru je treba v največji možni meri uveljaviti poenostavitve pri administrativnih postopkih in uveljavljanju upravičenih stroškov za sofinanciranje.
5. Izboljšati je treba sodelovanje med organi upravljanja posameznih skladov s ciljem uvajanja usklajenih poenostavitev in izvajanja programa.
6. Po vzoru tuje prakse in v skladu z EU pravili se predlaga, da se določi en sklad, in sicer Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja za vodilni sklad za izvajanje ukrepov iz naslova programa CLLD.

7. Organi upravljanja programov LEADER/CLLD naj implementirajo dobre prakse tujih držav članic EU, ki imajo že potrjene strategije lokalnega razvoja za novo programsko obdobje in uveljavljeno prakso poenostavitve uveljavljanja upravičenih stroškov.
8. Medtem ko Predlog strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027 (ki je bil že posredovan Evropski komisiji) in Izhodišča programa za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2021–2027 predvidevajo realno zmanjšanje finančnih sredstev za pristop LEADER/CLLD v primerjavi s preteklim programskim obdobjem 2014–2020, je nujno povečati delež sredstev za izvajanje tovrstnih programov in slediti zgledom drugim po strukturi kmetijstva in podeželja primerljivim evropskim državam, ki se z usmerjanjem večje finančne podpore zavedajo pomena tega evropsko inovativnega pristopa za uravnotežen in trajnostni razvoj podeželja. Predlaga se, da se sredstva Evropskega sklada za kmetijstvo in razvoj podeželja za izvajanje ukrepa CLLD povišajo s predvidenih 6 % na 8 %.

Ker so socialne vsebine v luči razvojnih izzivov na podeželju zelo pomembne, bi morali v sklopu kohezijske politike in za izvajanje CLLD projektov pritegniti tudi Evropski socialni sklad, kar je bilo sprva tudi obljubljeno. Na ta način bi sledili praksi držav, kot so Grčija, Irska, Nemčija, Italija, Poljska, Bolgarija, Romunija, ki so prevzele Evropski socialni sklad kot enega ključnih momentov za razvoj podeželja ter namenile bistveno več sredstev projektom LEADER/CLLD kot Slovenija. Če Evropski socialni sklad ne bo vključen v izvajanje CLLD, je treba sorazmerno povečati sredstva Evropskega sklada za regionalni razvoj, in sicer s predvidenega 1 % na 2 %.

9. Koncept pametnih vasi kot inovativni razvojni pristop naj se vključi v vse evropske sklade, ki bodo sofinancirali program CLLD.
10. Med kohezijskima regijama je treba izenačiti obseg sredstev in pogoje izvajanja programa CLLD v okviru kohezijske politike na način, da se vsem prijaviteljem, ne glede na to, ali prihajajo iz Vzhodne kohezijske regije ali Zahodne kohezijske regije, zagotovi 85 % sofinanciranje. To pomeni, da je treba manjkajoča sredstva za projekte iz Zahodne kohezijske regije zagotoviti iz državnega proračuna in finančno obveznost države jasno opredeliti tudi v programskih dokumentih.
11. Predlaga se, da Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ne sledi priporočilu Evropske komisije glede konkurenčnosti lokalnih razvojnih skupin pri potrjevanju lokalnih razvojnih strategij, ampak za potrebe izvajanja programa LEADER/CLLD v novem programskem obdobju ponovno zagotovi pokritost območja celotne Slovenije, saj je 100 % vključenost lokalnega (podeželskega) prebivalstva v program rezultat izvajanja politike v daljšem časovnem obdobju in dejansko omogoča vsem prebivalcem podeželskega prostora enakopravno in aktivno vključevanje v razvojne programe.
12. Vse prostorske spremembe ne smejo biti podvržene le upravno administrativnim zahtevam (umetno poseganje v meje in območja LAS), ampak morajo v prvi vrsti slediti potrebam lokalnega okolja in prebivalstva, ki v njem biva, dela in ustvarja.

13. Pomembno je povezati LEADER/CLLD projekte in finančno zahtevnejše projekte, saj prvi nudijo priložnost povezovanja podeželja, kjer nastajajo številne pobude, ki pa zahtevajo več sredstev.
14. Medtem ko se projekti LEADER/CLLD pogosto prikazujejo v lokalnih in regionalnih časopisih, je njihova promocija na državni ravni bolj skromna. Ker ljudje v lokalnem okolju projektov po imenu oz. programa LEADER večinoma ne poznajo, bi morali zagotoviti večjo prepoznavnost programa CLLD na državnem nivoju s povečanim obsegom promocijskih aktivnosti v okviru Mreže za podeželje.
15. Predlaga se, da LAS postanejo polnopravni partnerji pri implementaciji vseh politik, ki naslavljajo podeželska območja, njihove predstavnike pa naj se vključi v vse organe, institucije ali delovne skupine na nacionalni ravni, ki obravnavajo problematiko razvoja podeželja.
16. Predlaga se, da pri pripravi strategije lokalnega razvoja namesto enega zaposlenega lahko sodeluje več zaposlenih v različnih % do skupaj 100 %.
17. V luči spremljanja razvoja podeželja in ambicioznejšega pristopa države do razvoja podeželja v evropskem okviru se predlaga, da Slovenija kandidira za organizacijo Evropskega podeželskega parlamenta ter za predsedovanje Evropskemu združenju lokalnih akcijskih skupin (ELARD).
18. V okviru priprave in potrditve nove spremembe Programa razvoja podeželja 2014–2020 naj se neporabljena sredstva usmerijo na podukrep 19.3 (Priprava in izvajanje dejavnosti sodelovanja lokalne akcijske skupine) in tako zagotovi sofinanciranje preostalih projektov iz 6. javnega razpisa.
19. Trenutna kriza zaradi vojne v Ukrajini je razgalila nemoč slovenske samooskrbe oziroma prehranske varnosti, kar je zaskrbljujoče. Zato bi morala biti prehranska varnost oz. samooskrba, ki nam jo zagotavlja prav podeželje, nacionalna prioriteta, k aktivnostim pa je treba povabiti tudi lokalne akcijske skupine, ki na podlagi LEADER/CLLD projektov poznajo realne potrebe terena, načine povezovanja ključnih deležnikov v lokalnih okoljih ter mehanizme za doseganje najboljših učinkov.«

Alojz Kovšca
predsednik